

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՏՈՀՄԱՅԻՆ ՄԵՐ ՄԷԿ ՊԱՀԱՆՋԸ

Յեղի մը կենսական զարգացումն եւ բարգաւաճումը՝ կախումն ունի զինքը բնորոշող անհատներու կեանքէն։ Ազգ մը որ գոյութեան պայքարը կը մղէ, բաղկացած է այդ հանգիստակից անհատներէն, որոնք թէեւ բիրտ զօրութեան մը տակ կը տասանորդուին, սակայն անոնց մազապուրծ ընկողները կան՝ որոնք անվիատ եւ կուռ տոկունութեամբ՝ զոհուողներուն կենսունակ տարրերը կեդրոնացնելով իրենց մէջ, պիտի գիտնան նեցուկներն ըլլալ, մոյթերը կազմել՝ խախտուած քայց դեռ զօրաւոր ցեղի մը։

Բայց այդ անհատներէն կը պահանջուին քանի մը յատկութիւններ, ձիրքեր՝ որոնցմով եմէ օժտուած ըլլան, պիտի հռչակեն ամենուրեք մեր ցեղային առաքինութիւնները, Ազգային Հանճարը։

Օտարները կը գնահատեն ո՛չ միայն իրենց տաղանդաւոր անձերը, այլ նոյն իսկ զանոնք՝ որ տարբեր (ըլլայ թշնամի եւս) ազգի մը պատկանին. անոր մէջ չեն նայիր ցեղը, կը նային Հանճարը. եւ այդ այն ժամանակ՝ կ'ըլլայ համազգային, հանրաժանօթ։

Եւ ինչո՞ւ մեր հանճարները այդպէս չըլլան...

Այո՛ կ'ըլլան, եթէ ունենան այն ամէն ձիրքերը, յատկութիւնները, որ կը պահանջուին այդ նպատակին համար։ Պէտք են ըլլալ *կենցաղագէտ*. ամենակարեւոր առաքինութիւն մը՝ որ կը փնտռուի՝ հանրականութեան յաջորդութիւնը փոզելու համար։ Ասոր միւս նեցուկն ալ պիտի ըլլայ *Քաղաքավարութիւնը*՝ իր բարձրագոյն առման, իր վերին իմաստին մէջ։

ԿԵՆՑԱՂԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ¹

Այս նուապտ աշխարհիս մէջ՝ ուրիշներու հաճոյ ըլլալէ աւելի՝ կարեւոր է ապրիլն: Եւ պէտք է մեր առաջին սորվելիքն ըլլայ « Կենցաղագիտութիւնը » (savoir-vivre) եւ « Քաղաքավարութիւնը » (politesse):

Որ եւ է անձի՝ ամենէն աւելի գեղեցիկ առաքնութիւննս իսկ չեն կարող կենցաղագիտութեան պակասը լրացնել: Առանց կենցաղագիտութեան շնորհքին՝ բարութիւն, արեւնամոտութիւն, բարեպաշտութիւն՝ անկատար եւ անհամ երեւոյթ մը կ'առնուն: Կենցաղագիտութիւնն է որ ամէն առաքնութեանց զարդ եւ փայլ կու տայ, անոնց գրաւակմանը կ'ըլլայ՝ նման արշալոյսի անուշ եւ զմայլելի երանգներուն՝ որ կ'աւետեն պայծառ արեգակի ծագումը:

Ինչպէս նուիրուած առարկայէն աւելի՝ ձօնուելուն շնորհալի կելնան է՝ որ նկատողութեան կ'առնուի, այսպէս ալ ազնիւ երեւնալու կենցաղագիտութիւնը աւելի կը փնտռուի մարդկանցմէ՝ քան նոյն ինքն ազնուութեան մարմնացումը:

Բարերարել ուրիշի՝ լաւ է. կարծեցնել անոր որ՝ դո՛ւն ես իրմէ բարիք ստացողը՝ լաւագոյն է. առաջինը՝ բարութենէ առաջ կու գայ, երկրորդը՝ կենցաղագիտութիւն է: Պարզ բարութեամբ է որ ներողամիտ կ'ըլլանք նախատողին, կամ ծառայութիւն մը կը մատուցանենք ուրիշին. բարութեան եւ կենցաղագիտութեան դաշնակցութենէն է որ ո՛չ այդ նախաւ տինքն, ո՛չ թողութեան նկատմամբ, երբէք ակնարկութիւններ չենք ընել եւ բնաւ չենք յիշեցնել մատուցած ծառայութիւնս:

Այնոք՝ որոնց համար սիրտը ուրիշ բան չէ բաց եթէ գործարան մը (ինչպէս է ստամոքսը) որ սրիւն կը փոխադրէ, անոնք, անշուշտ, կը նախընտրեն երեսմին նետուած գծով դրամը՝ քան քաղցրիկ ձեռքէ մը՝ անոյշ ժպիտով իրենց ընծայուած ծաղիկը, մինչդեռ ուրիշ կիրթ անձնաւորութիւններ, զնախատելով հոնդեք՝ բարիքի նիւթական արժանիքը, զգալապէս կը յուզուին ընծայատուին համակրելի վարմունքին հանդէպ: Դժբաղդաբար քիչ մարդիկ կան՝ որ փափկադիտութեան տէր ըլլան, այսինքն բսել կ'ուզենք թէ՛ իրենց բարիքը շնորհալիութեան եւ սիրելութեան քօղով պարուրելու տաղանդն ունենան՝ որով բարիքը այնպիսի փափկութեամբ ներկայացնեն, որ ստացողն երախտիք մ'ընելու երեւոյթով կ'առնուի՝ հանդէպ երախտարարին:

Եթէ մարդս միայնակ ապրելու համար ստեղծուած ըլլար եւ իւր գույնութիւնը բոլորովին անկախ ըլլար ուրիշներու կենանքէն, անտարակոյս իրեն համար անօգուտ պիտի համարուէր քաղաքակրթութիւնը. եւ դաւատիարակութիւն, գիտութիւն, գեղարուեստ եւ գրականութիւն պիտի արհամարհուէին իրմէ: Մարդ անհատը օգնութեամբ բանականութեան՝ որ մարդկային ամէն գործերու շարժիչն է, եւ իւր երկու ճարտարագործ

1. Օգտուելով է. Ժեյար Հեղինակի « Սիրելի քչալու Արմատ »-ը 99 է:

ծեռ քերովն, պիտի գիտնար գոյութեան պահպանութեան ընազդովը խնամել եւ պաշտպանել իւր կեանքը ընդդէմ թշնամեաց, եւ բնականոն տարիներու տեւողութեամբն ապրիլ։ Եւ սակայն նկատմամբ ընտանի կենդանեաց՝ մարդս այն է, ինչ որ իւր բնութիւնը կը հարկադրէ հաւաքական կեանքի անդամադրելի ընթացքին հետեւիլ եւ իր կեանքը սերտօրէն կապակցել եւ կաշկանդել ուրիշներու կենցաղին հետ։

Այդ հաւաքական ապրելու ստիպողականութիւնէն ծագած է իրաւունքի եւ պարտականութեան սկզբունքը՝ որոնք օրէնքներ հաստատելու, վարչութիւններ, ստեաններ, բանակներ կանգնելու, փոխադարձ ծառայութիւններ, արհեստից զանազանութիւններ, աշխատութեան անհուն բաժանումներու հարկը առաջ բերած են։ Ապա, բոլոր այս կեանքի անխնայութեան ներդաշնակ հովովումները դիւրացնելու եւ հունչումները արգիլելու նպատակաւ կամ ընկերական այս մեծղի մեքենային գործողութիւնը ախորժիքի դարձնելու դիտաւորութեամբ, հաստատուած է *քաղաքավարութիւնը*, որ կարծես թէ սա վերջիններու պէս անհրաժեշտ պարտականութիւն մը չըլլար, որովհետեւ պատժական ո՞ր եւ է օրէնքով նորկարգութեամբ չէ՝ բայց ստուգիչ, հասարակաց կեանքի պայմաններուն եւ ընկերական խաղաղութիւնը պահպանելու համար անհրաժեշտ կարեւոր տարր մ'է ան։ Օրէնքը ինքնին խիստ եւ հատու սուր մ'է, որ դատաւարներէ, նոտարներէ եւ փաստաբաններէ կը շահաքերտի եւ մարդուս շատ շահաւոր չէ՝ ընդհակառակն քաղաքավարութիւնը միեւնոյն օրէնքը բեկեղով եւ թաւիշով կը պարուրէ ու զայն անշահախնդիր եւ գրեթէ սիրելի կը հանդիսացնէ։

Կենցաղագիտութիւնը քննուէր քարեացականութիւն մ'է՝ դաստիարակութեամբ կերտուած։ Եւ սակայն դաստիարակութիւնը մեր նկարագրի չի փոփոխել, այլ կ'ուսուցանէ մեզ քօղարկել, սանձահարել, արգելու զայն որ մեզ չի վնասէ։ Դաստիարակութիւնը չէ՝ որ ծագումն կու տայ կենցաղագիտութեան որ ինք իր մէջ երկու բնածին եւ նախնական յատկութիւններ կը բռնվանդակէ, բարութիւն եւ փափկամակտուութիւն (tact)-այլ դաստիարակութիւնը կը զարգացնէ, գնահատելի վիճակի մէջ կը դնէ կենցաղագիտութիւնը։

Կենցաղագիտութիւնը կը պարզուի կամ ստէպ ի յայտ կու գայ ի ձեռն քաղաքավարութեան, բայց քաղաքավարութիւնը իւր մէջ զայն ամբողջովին չի պարփակել։ Քաղաքավարութիւնը կենցաղավարութեան խոր արմատները չունի։ Նա՝ անոր գրաւիչ արտաքինայարդարութիւնը՝ որ է բսել՝ դիմագիծը միայն ունի, ինչպէս զուարթութիւնը (gaieté) ներքին ուրախութեան (joie) դիմանկարն է։ Նա առանց ուղղակի սքով աղբիւրներէն հարակ գտնելու, կրնայ ստացուիլ աշխարհի սովորութիւն եղող անձնական շահախնդրութեամբ եւ յարատեւ անձին վրայ հսկողութեամբ։

Քաղաքավարութիւնը գիտէ նաեւ ե՞սին պահանջներուն հետ համաձայնի՝ այն եսին որ իբրեւ տիրապետող ոգի՝ թէեւ կը ջանայ իւր լաւութիւնները քօղարկել, բայց չուզեր իսպառ ջնջել։ Միջոցեւ ընդհակառակն ճշմարիտ կենցաղագիտութիւնը՝ սեպիական անձնասիրութեան հետ անհամաձայնելի է, որովհետեւ եսասիրութիւնը զիջողութիւններ եւ նոյն իսկ զոհեր կը պահանջէ, որոնց այս համաուարսօ՞ւ ախոր չի համակերպի կամ դիւրաւ չի զիջանի, քանի որ եսասիրութիւնէ աւելի անհկուն եւ անմիտ

քան կարելի չէ ըլլալ։ Եւ ստուգիւ երբ մարդս միշտ եւ բացարձակօրէն իւր անձին երջանկութիւնը կը խորհի, չի վարանիլ որ եւ է միջոցներ գործադրել՝ նպատակին հասնելու համար։ Եւ թէ անձնասէր իւր ստոյգ շահերը լաւ ճանչնար, ուրիշներուն երջանկութեան համար շատ հոգ պիտի ընէր՝ որով նաեւ իւր երջանկութիւնը հոգացած կ'ըլլար։

Կենցաղագիտութիւնը չի համաձայնիր ամբարտաւանութեան՝ որ եսամոլութեան ամենայնմար ձեւերէն մին է, որ յինքեան այնքան երեւոյթներ եւ կերպարանքներ ունի, որ բառգիրքը անհատնում ստորագելներ կը բովանդակէ այս ծիծաղելի ակտին դէմքերն արտայայտելու համար, որոնցմէ մի քանիները հետեւեալք են. անձնասիրութիւն, հպարտութիւն, գոռոզութիւն, ինքնահաւանութիւն, ունայնասիրութիւն, մեծամտութիւն, անմոռութիւն, պարծենկոտութիւն, յանձնապատասխանութիւն, ժպրհութիւն, բարձրացումութիւն, եւ այլն։ Դեղիկեան պատգամի « ճանչցիր զքեզ » իր համառոտութեան մէջ՝ մարդկային ինստութեան գերագոյն յորդորը կը բովանդակէր. եւ ստուգիւ եւ թէ մարդս ինքզինքը ճանչնալու փոյնն ունենայ, իւր եսամոլութիւնն եւ հպարտութիւնը անխնայ ոտքին տակ առնելու քաջութիւն ընէ, անոր ստուերէն իսկ խորշումն կը զգայ։

Քաղաքավարութիւն եւ կենցաղագիտութիւն կարծես թէ անբաժանելի էակներ ըլլային՝ գրեթէ միշտ միասին կը գտնուին, քիչ անգամ անհաճ մտայն ընթացք մը կ'ունենան։ Օրինակի համար. գեղջուկ մը որ ամառու կու քաղաքացիտին առջեւ, գլխարկը կ'իջեցնէ եւ կոշիկներու ծայրերով կը քալէ, քաղաքավար կը տեսնուի՝ բայց կենցաղագէտ չէ։ Տանտիկին մը որ հիւրին կերակուր մը կը հրամցնէ, եւ երբ սա սակաւիկ մը առնելէ վերջը, տիկինը կը արդէ, կը ստիպէ, կը թախանծէ եւ վերջապէս կը ձանձարացնէ ու կը յաջողի քանի մը կտոր եւս աւելցնել հիւրին պնակին մէջ, թերեւս տիկինը քաղաքավար համարուի, բայց կենցաղագէտ՝ ո՛չ ընաւ։

Կենցաղագիտութիւնը գլխաւորապէս գործերու եւ վարմունքի մէջ կ'արտայայտուի, իսկ քաղաքավարութիւնը կը զգուշանայ ուրիշները նեղող որ եւ է արարքներէ. չի ձանձարացներ, չի վիրաւորեր, չի վշտացներ. իսկ քաղաքավարութիւնը սրտագրաւ եւ հաճելի երեւոյթով կը ջանայ մանաւանդ՝ սոյոք վրայ ակործելի տպաւորութիւն մը ներգործել։ Շատ անգամ կենցաղագիտութեամբ է որ մարդ կը զգուշանայ կամ կը հրաժարի. քաղաքավարութեամբ է որ կը խօսի կամ կը հառաչէ։ Երբ կենցաղագէտը լուծիւն կը պահէ՝ ցաւալի յիշատակներ չարմնցնելու համար, քաղաքավարը կը փութայ՝ միեւնոյն յիշատակները կը զարթոնցանէ՝ զանոնք ցաւակցութիւններով մղովելու համար։ Կենցաղագէտ եղող մարդը բնաւ կ'ստի մը ներկայութեան չի ծխեր, մինչեւ որ նա ծխելու օրինակը չի տայ. իսկ քաղաքավար մարդը յարգանք թողլտուութիւն կը խնդրէ ծխելու համար եւ եւթ իրեն հրաման չտրուի, վիշտ չարտայայտեր։ Կենցաղագիտութիւնը՝ փափկանկատութենէ եւ բարութենէ կ'առաջնորդուի, իսկ քաղաքավարութիւնը ուղիղ ըլլալու փափաքէն։ Կենցաղագիտութիւնը կը զգացուի, քաղաքավարութիւնը կը տեսնուի. անոր համար անհունապէս աւելի ակործելի է յարաբերութիւն ունենալ կենցաղագէտ անձնաւորութիւններու հետ՝ քան թէ միայն քաղաքավար եղող մարդկանց հետ։

Կենցաղագիտութիւնը՝ որ աւելի բարութեան մերձ է, ստուգիւ առաքինութիւն մ'է. քաղաքավարութիւնը՝ որ սիրելիութեան աւելի մերձաւոր է, առաքինութիւն մը չէ, բայց մեծապէս յարգի յատկութիւն մ'է, ընկերական կենաց, գործերու յարաբերութեանց, ընտանեկան կապակցութեանց համար հարկաւոր. Կռիւններ եւ պատերազմներ տեղի պիտի չունենային՝ եթէ կենցաղագիտութիւնը եւ քաղաքավարութիւնն առաջնորդէր ամենուն: Եւ յիշուի հակառակորդ մը խայտառակել կամ անոր վնասել հրեք տեղի պիտի չունենար, եթէ անոր հետ քաղաքավար մտաւոր հաստատուն որոշողութիւնը մարդս ըրած ըլլար: Խաբեքայութիւն, գողութիւն, դաշոյնի հարուած ամենէն մեծ անքաղաքավարութիւններն են:

Ձիւար դեռ ըսէ չճանչցող անձերու մէջ գոյացած քաղաքավարութիւնը՝ համակրութեան շրջանակին մէջ սամանապատեմ արտաքին ցոյց մը, բարութեան համաճարաւոր նմանագործութիւն (concrete-faction) մը կրնայ ըլլալ. բայց երբ որ ներքին ծանօթութիւնը աւելնալով՝ առարկան եւ նպատակը համաձայնին, քաղաքավարութիւնը կը փոխուի ստոյգ բարեացակամութեան եւ հշմարիտ համակրանքի: Յիշախ ըստե՛ս է. «Քաղաքավարութիւնը այնքան թեթեւկոտ բարութիւն մ'է որ ամէն բանի մակերեսը կը լողայ»: Բայց ո՛վ կարող է արգիլել անոր՝ դեռ աւելի խորատուգլիւր եւ սրտին մէջ արմատանալը: Երկու անձերու մէջ սերտ կապակցութիւններ, անկեղծ համակրանքներ, իրարու հետ փոխանակուած քաղաքավարական ցոյցերէն ծնունդ կ'առնեն: Կարելի չէ երեւակայել՝ թէ որպիսի խանդաղատանք կը զարթուցանէ զգայուն հոգւոյ մը մէջ, ազնիւ ժպիտ մը, ձեռաց սիրազեղ սեղմում մը, անուշակ խօսք մը՝ սիրուն նայուածքով մ'ընդգծուած:

Եթէ իրաւցնէ քաղաքավարութիւնը՝ անձի մը պակասութիւնները կը պարտկէ, ինչպէս արտաքին զարդարանքը մարդու մարմնոյն պակասութիւնները կը սքօղէ, եւ կամ ինչպէս կ'ըսէ Լյա Պրիւէ, «Քաղաքավարութիւնը զմարդ այնպէս կը ցուցնէ արտաքսապէս՝ ինչպէս պէտք էր ըլլանք սապէս», առիկայ տալցոյց մ'է՝ թէ մենք արդարեւ կը փափաքենք ըլլալ այնպէս բարի եւ կատարեալ, ինչպէս որ արտաքսապէս քաղաքավարութիւնը զմեզ կը ցուցնէ. եւ եթէ մենք ստուգիւ ներքսապէս բարի եւ կատարեալ չենք, պատճառն այն է որ շատ աւելի դժուար է ըլլալ քան երեւնալը:

Այսպէս ուրեմն կենցաղագիտութեան գործադրութիւնը՝ որ լռելայն փոխանակութիւն մ'է՝ ակնածութեան եւ փոքրիկ զոհողութեանց, եւ քաղաքավարութիւնը՝ որ արտաքին փոխադարձ ցոյց մ'է բարեացակամ խօսքերու եւ համակրելի վարմունքի, անզգալի եղանակով մը կ'առաջնորդեն զմարդ, ստաքինութիւններն յանձն մարմնաւորելու:

Քաղաքավարութեան այսքան հրապուրիչ ըլլալը կախումն ունի իրեն բարեշնորհութիւնէն. եւ ինչպէս ամէն շնորհը հմայիչ է, այսպէս ալ քաղաքավարութիւնը զմարդ կը թուէ: Վոլըւէ, Լէւի ցասկոտ, տակա՛ն սիրական վարմունքով ամէնուն հաճելի ըլլալով, կ'ըսէր. «Քաղաքավարութիւնը հոգւոյն համար այն է՝ ինչ որ է շնորհքը դէմքին համար»:

Կը մտաւորաբար մեր ազգին գիտակից զաւակներուն՝ որ ամէն ազգաց հանդէպ երեւնան Քաղաքավար, ըլլան Կենցաղագէտ:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՄԻ.